

Kovrig Béla és a produktív szociálpolitika Magyarországon

Dr. Cora Zoltán¹

A magyar jóléti állam kutatásának utóbbi évtizedben bekövetkezett fejlődése ellenére több terület alig, vagy egyáltalán nem kutatott. Az eddigi vizsgálatok alapján nem alakult ki meggyőző tudományos vita a magyar jóléti állam 20. századi periodizációját és a második világháború előtti és azt követő periódusának kapcsolatát illetően. Legfőképp pedig nincs konszenzus az 1930-as évek végétől az 1950-es évek elejéig terjedő átmeneti periódus szociálpolitikájának összefüggő értékelését illetően.

A tanulmányban e fenti problémakör egy szűk, ám annál fontosabb területét vizsgálom: először röviden elemzem, hogy Kovrig Béla, a két világháború közötti magyarországi szociálpolitika egyik meghatározó alakjának kifejezését használva miért vagyunk „korfordulón” az 1930-as évek végén, másodsorban hogy a kor társadalompolitikai gondolkodásában maga Kovrig hogyan helyezhető el, és szociális reformmal kapcsolatban kifejtett nézetei miért jelentősek a későbbi gyakorlati szociálpolitika szempontjából.

A 21. századi európai államok egyik általános jellemzője a kiterjedt jóléti rendszerek jelenléte. Ez jórészt az 1945 után kibontakozó történeti fejlődés eredménye, ugyanakkor alapjai a jóval távolabbi múltban alakultak ki. A jóléti állam fogalma (*welfare state* v. *Wohlfahrtsstaat*) a második világháború alatt született meg, amikor Nagy-Britanniában a rekonstrukcióra kidolgozott állami terveket szembeállították a náci Németország háborús gazdálkodásával.² A brit kifejezés az 1940-es években terjedt el Európában. Országonként eltérő, ugyanakkor rugalmas fogalomként jelent meg. Németországban a *Wohlfahrtsstaat* és a *Sozialstaat* fogalmaival kapcsolódott egybe. A német jóléti állam koncepciója azonban az aufklérista abszolútizmus államjogi hagyományai és a Gustav Schmoller nevével fémjelvezhető nemzetgazdasági iskola révén szélesebb

1 A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/1-11-1-2012-0001 azonosítószámú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program” című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. Szegedi Tudományegyetem, coraz@lit.u-szeged.hu

2 William Temple canterbury-i érsek szóhasználatában a *welfare state* tehát így került szembe a *warfare state*-tel. Flora, Peter – Heidenheimer, Arnold J.: *The Historical Core and Changing Boundaries of the Welfare State*. In: uőök (eds.): *The Development of Welfare States in Europe and America*. New Brunswick – London, Transaction Books, 1981, 17-18.; Gardiner, Juliet – Wenborn, Neil (ed.): *The History Today Companion to British History*. London, Collins & Brown, 1995, 798-799.

jelentéstartalommal bírt.³ Mindenesetre az 1940-es évektől a jóléti állam fogalma – akár *welfare state* akár *Wohlfahrtsstaat* formában – többnyire egységesült, és egész Európában elfogadottá vált. A második világháború után szinte mindenhol olyan államot értettek alatta, mely egy adott ország állampolgárai számára a szociális biztonság egy meghatározott szintjét garantálja pénzügyi és természetbeni juttatások révén.

Mindazonáltal a modern jóléti állam alapelemei, többek között a társadalombiztosítási rendszer, a 19. század utolsó évtizedeiben indultak fejlődésnek. Az 1880-as évek óta igen gyakran a társadalmi szolidaritás bismarcki elveit tekintik a modern jóléti állam kiindulópontjának. Ugyanakkor a jóléti állam e korai megnyilvánulásai az európai országok gazdasági modernizációjával egy időben játszódtak le. A 19. századi és a korábbi agrártársadalmak bizonyos értelemben rendelkeztek egyfajta „korai jóléti rendszerrel”. Utóbbi azonban nem annyira az állami beavatkozáson, hanem a családon és a közösségen alapult. A modernizációs paradigma lényege, hogy a 19-20. századi modernizáció és iparosodás új társadalmi és gazdasági viszonyokat hozott létre. A 19. századi iparosodás előrehaladtával a mezőgazdasági termelés és foglalkoztatás fokozatosan háttérbe szorult, a gazdasági struktúrában bekövetkezett változások pedig a társadalom szervezetének átalakulását is maguk után vonták. A századforduló Európájában általánosan kiterjedő iparosodás és urbanizáció tehát mélyreható változásokat idézett elő a társadalom életében. A „régijóléti rendszer” már elégtelennek bizonyult. A demográfiai változások, a társadalmi rétegződés és a gazdasági növekedés következtében ez a fejlődés egyben kihívások elé állította ezeket az államokat. Ennek megfelelően az új és komplex gazdasági és társadalmi folyamatok az állam funkciójának átalakulását tették szükségessé a munkaerőpiac, az erőforrások kezelése és a gazdasági tervezés terén. Következésképp az állami modernizáció a szociálpolitika átalakulásához vezetett: az egyén és a család védelmét fokozatosan az állam vállalta át. Ezeknek a változásoknak a tükrében a szociálpolitika pedig bizonyos szociális szükségszerűségeket teljesített be.⁴

Az új jóléti politika időzítése régióként eltérő volt, s adott gazdasági változásokhoz igazodott, valamint az eltérő társadalmi és politikai berendezkedések függvényévé vált. Habár az egyes európai országok ezekre a folyamatokra számos esetben eltérő módon reagáltak, mégis közös jellemzőjük, hogy a 20. század folyamán többségükben kiterjedt jóléti rendszerek jöttek létre.

3 A *Wohlfahrtsstaat* kifejezés Adolph Wagner katedraszocialistától származik 1879-ből, míg a *Sozialstaat* „sozialen Staates” formában Lorenz von Steintől és az államjogi iskolától ered az 1870-es évekből. *Sozialstaat* formájában a Weimari Köztársaság idején terjedt el. A *Wohlfahrtsstaat* kifejezést az 1920-as években jobboldali kritikusok is használták a weimari szociáldemokrácia negatív leírására. Glennerster, Howard: *British Social Policy. 1945 to the Present*. Oxford, Blackwell, 2007, 1-2.; Ritter, Gerhard: *Der Sozialstaat. Entstehung und Entwicklung im internationalen Vergleich*. München, Oldenbourg Verlag, 1991, 7-8, 11-13.

4 Vobruba, Georg: Korszerűség, modernizáció, szociálpolitika. *Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat*, (1991) 6. szám, 3-4.; Tomka Béla: *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Budapest, Osiris Kiadó, 2009, 232-233.; uő: *A jóléti állam Magyarországon és Európában a 20. században*. Budapest, Corvina, 2008, 56-57.; Esping-Andersen, Gosta: Social Welfare Policy. In: Smelser, Neil J. – Baltes, Paul B. (eds.): *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. Amsterdam – New York, Elsevier, 2001, 14482.; Flora, Peter – Alber, Jens: Modernization, Democratization, and the Development of Welfare States in Western Europe. In: Flora, Peter – Heidenheimer, Arnold J. (eds.): *The Development of Welfare States in Europe and America*. New Brunswick – London, Transaction Books, 1981, 37-48.

Ugyanakkor mivel az európai nemzetállamok szociálpolitikája eleve eltérő gazdasági, politikai és társadalmi adottságokra adott válaszokból állt össze, így a jóléti állam – *welfare state*, *Wohlfahrtsstaat*, vagy *Sozialstaat* megjelöléssel – országonként egyben eltérő felfogásokat takart.

A magyar társadalombiztosítás a bismarcki minta alapján épült ki, a kötelező biztosítási forma pedig szintén Németországgal vonja párhuzamba. A nyugat-európai jóléti fejlődéssel szemben Magyarországon azonban a munkavédelmi és munkásbiztosítási törvényeket nem egymással párhuzamosan fogadták el. Mivel a magyar társadalom csupán a 20. század elején érkezett el a tömegdemokrácia és a modern értelemben vett munkavállalás időszakába, ezért a 19. század végén a politikai elit az alsóbb rétegek emancipációját kevésbé elősegítő, járulékfizetéssel szerzett jogokon alapuló kötelező társadalombiztosítás koncepcióját fogadta el. A jóléti intézmények az önkormányzatiság elvére épültek. Az ország gazdasági fejlődése és az elit legitimációs igénye a második világháborút megelőző periódusban pedig lehetővé tette a kiadások és szociális jogok kiterjesztését, ami a korszak végére az ipari munkásság szinte teljes társadalombiztosítási lefedettségében valósult meg. Magyarország esetében tehát a modern jóléti állam formatív periódusa a század első felére, s leginkább a két világháború közötti időszakra tehető.

A magyarországi jóléti állam 20. századi fejlődését tulajdonképpen két részre osztó második világháború nem csupán a politikai struktúrák átalakulását vonta maga után. A magyarországi szociálpolitika történetében is lényeges kérdés, hogy hogyan viszonyul egymáshoz a 20. századi fejlődés háborút megelőző és az azt követő szakasza. Ez önmagában egy hosszú történeti folyamatot jelent. Természetesen itt nem lehet célunk e kapcsolat vizsgálata, ugyanakkor fontos jelezni, hogy számos, hagyományosan a háború utáni jóléti reformkonceptiót és gyakorlati szociálpolitikai megoldást már 1945 előtt megalkottak, így azok jórészt már rendelkezésre álltak.

Az 1870-es évek magyarországi szegénypolitikájához képest az 1930-as évekre megszilárduló bismarcki mintán alapuló, kötelező társadalombiztosítási rendszer tehát igen lényeges előrelépést jelentett. Mégis számos megoldatlan kérdést és területet hagyott az 1938-tól új jóléti koncepció megvalósításába fogó Imrédy-kormány számára, mint például a mezőgazdasági népesség biztosítása, vagy a munkanélküli biztosítás. A kormányzati szociálpolitika és a társadalombiztosítási rendszer alakulását azonban nem csupán a két világháború közötti politikai struktúrák adottságai befolyásolták, hanem a külföldi jóléti minták átvétele mellett a szociális kérdéshez kapcsolódó különböző eszmei áramlatok és mozgalmak is. Ennek jegyében a korszak szociálpolitikáját, az uralkodó keresztény-konzervatív világnézettel összhangban, az alapvetően erkölcsi tanításokat megfogalmazó, keresztény-nemzeti aspektus határozta meg. Ez a gondolkör a keresztényszocialista eszme körön nyugodott, melyet Prohászka Ottokár és Giesswein Sándor dolgozott ki.

A keresztény-konzervatív szociális gondolkör hatására és a korábbi magyar jóléti tradíciók folytatásaként, részben pedig a korabeli korporatív államszervezések mintául vétele következtében az 1930-as évek végét, 1940-es évek elejét növekvő társadalompolitikai aktivitás és állami expanzió jellemezte. Ez a folyamat tulajdonképpen több politikai, gazdasági és társadalmi igénynek is megfelelt.

A jóléti átalakítási kísérletek sorában Imrédy Béla egy radikális, korporativista tervbe kívánta integrálni a szociálpolitikát, sajátos technokrata szemlélet alapján szabályozva azt, akár a korábbi gazdasági-társadalmi struktúrák gyors lebontása révén. Ebben a törekvésében a kor meghatározó szociálpolitikusa, Kovrig Béla is támogatta. Kovrig gondolkodásában a produktív, azaz a „nemzetileg érdemes magyarokat” előállítani képes szociálpolitika több koncepciót egye-sített. Kovrig szerint a szociális állam megteremtése a modern nemzetállamiság egyik szükség-szerű velejárója, ahol az állami beavatkozásnak egyrészt egy „keresztény nemzeti munkaren-det” kell létrehoznia, elsősorban a munkanélküliség „produktív”, azaz nem segélyekhez kötött megszüntetésével. Másodsorban pedig a társadalombiztosítási rendszert kell kiszélesítenie a magyarországi gazdasági és pénzügyi tőke szociálpolitikai célú megterhelésével. Amellett, hogy az országos szociálpolitika egyik meghatározó alakja volt, Kovrig Béla szociálpolitikai elgondolásainak vizsgálatát és fontosságát az is alátámasztja, hogy az első bécsi döntést köve-tően ő vált a visszacsatolt felvidéki területek szociálpolitikáját koordináló Magyar a Magyarért Mozgalom egyik vezetőjévé is. Következésképp elképzelései közvetlen szociálpolitikai gyakor-lattá válhattak.

Kovrig Béla tevékenysége nyomán azonban egy sokkal markánsabb szociálpolitikai koncepció is kialakult, mely az Imrédy-t váltó Teleki-kormány szociálpolitikájára is nagy hatást gyakorolt. A korporatív modellen belül értelmezett szociálpolitika elvét ugyanis Teleki sem vetette el. Kovrig elképzelései az Országos Nép- és Családvédelmi Alap létrehozásában is tükröződtek. Ezen a ponton érdemes Kovrig produktív szociálpolitikára vonatkozó koncepcióját elemezni. Tágabb eszmei kontextusában a keresztény szociálpolitika alapvetően a liberális gazdaságpo-litikával és a marxi szocializmussal szemben határozta meg magát. Kovrig elméletében ezzel kapcsolatban kétirányú megközelítéssel találkozhatunk: egyrészt egy keresztény alapú társa-dalmi eszményt állított fel, másrészt a hivatásrendi alapon kiépített modern szociálpolitika révén kívánt választ adni a társadalmi kihívásokra.⁵

Kovrig elméletében a keresztény szociálpolitika a materialista társadalomfilozófiákkal szem-ben egy eszményi állapot eléréséhez használja fel a materiális értékeket: „[...] *A léthez való jog sarkalatos elvéből és az értékeknek ebből az eszmerendszeréből fakad a katolikus szociálpoli-tika mint az ember oldaláról kiinduló ama törekvés összessége, amelyek a legtökéletesebb társa-dalmi belső egységnek, a hierarchikus társadalmi feltételeként elismert és kívánt közjő állapotá-nak megvalósítására irányulnak*”.⁶ A modern szociális állam forrása ugyanis csak keresztény szociálpolitika lehet, mivel a materialista társadalomfilozófiák minden esetben egy társadalmi igazság elérése érdekében értelmezik újra a társadalmi viszonyokat. Valójában azonban Kovrig

5 Szabó László István: *Kovrig Béla társadalomszemlélete és hivatásrendi törekvései*. PhD disszertáció. Budapest, ELTE BTK, 2004, 1-21.

6 Kovrig: Szociálpolitika és szociális reform. *Katolikus Szemle*, 48. évf. (1934), 1. szám, 22. Antiliberális és marxizmusellenes véleményét már az 1930-as évek elején is megfogalmazta. Kovrig Béla: *A magyar szociálpolitika igaza a liberális és szocialista eszmerendszerek küzdelmében*. Budapest, Munkaügyi Szemle Kiadványa, 8. szám, 1932.

szerint társadalmi utópiaként működő cél elérése érdekében szervezik a társadalmat.⁷ Ezzel szemben a keresztény szociálpolitika a meglévő tökéletesítésére, az etikai normák megvalósítására, a „szociális valóság” szellemi és erkölcsi legmagasabb szempontok alapján történő alakítására törekszik.

A marxizmus elutasítása Kovrignál több forrásból eredt. Az osztályharcot és az osztályok nélküli társadalmat utópiának tartja, mely semmi konkrétumot nem képes nyújtani a társadalom tagjainak.⁸ Kovrig szerint a marxizmus nem formálhatja a jelent, mert bár etikai végcél fogalmaz meg, viszont negatív és tagadásra épül. Politikai képviselője, a szociáldemokrácia, pedig a század első harmadában nem tudta megoldani a háború utáni, majd pedig a világválságot követő gazdasági és társadalmi problémákat. A liberalizmus ezzel szemben pozitív, hiszen a közjó megvalósítására törekszik, viszont a szociálpolitikus úgy gondolja, hogy a 20. század derekára eredeti feladatát már nem láthatja el, mivel eredeti céljait elérte, az újabb kihívásokra pedig nem tud adekvát válaszokat nyújtani. Erre Kovrig szerint immáron egyedül a szociális állam képes.⁹

A szociális államban egy aktív, pozitív és produktív szociálpolitika szükséges, melynek a nemzeti gondolatra és társadalmi szolidaritásra kell épülnie. Kovrig elképzelésében ez elsősorban a nacionalizmus és szocializmus rekvizitumainak egyesítését jelentette.¹⁰ Egy új társadalompolitikában a nemzeti szolidaritás teremtheti meg a szocialista és a nacionalista cél egységét.¹¹ E társadalompolitika ekképp az „*élethez való jog alapján társadalmi igényeket támaztó ember*” jogaira, azaz természetes jogokra, valamint a metafizikailag értelmezett közjó szolgálatára épül.¹²

7 Kovrig a marxizmussal és liberalizmussal kapcsolatban konzervatív kritikát fogalmaz meg. „Minden eszmerendszernek, ideológiának bukását a benne rejlő igazságnak – egyetlen életelvként való – eltűlése idézi elő.” Kovrig Béla: *Hogy életünk emberibb legyen*. Budapest, Nemzeti Könyvtár 28-29. sz., 1940, 7.

8 „[...] vajjon a szocializmus lényege-e a marxi tan? Ezt tagadásba kell vennünk, ha elismerjük, hogy az élet valóságát csak határozott politikai akaratot kifejező társadalmi irányzat formálhatja. A marxi szocializmus pedig elsősorban tagadás: tagadása a jelennek, államának, társadalmának, emberének, a ma életének. A változás bizonyosságát akarja belevinni, tudatossá tenni a tömegek életében.” Kovrig: *Hogy életünk emberibb legyen*, 6.

9 Kovrig: *Hogy életünk emberibb legyen*, 26.

10 Szabó: *Kovrig Béla társadalomszemlélete és hivatásrendi törekvései*, 35-41.

11 Az „örök erkölcsi szocializmus és a nacionalizmus egyetértése” a radikalizmus elkerülése érdekében is szükséges. Kovrig Béla: *Korfordulón. Eszmék forrongása, új formák keresése az emberi együttélés mai válságában*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1940, 205-222.

12 A közjó meghatározása erkölcsi alapú, s a társadalom egységességének, életképességének, ugyanakkor az ember méltóságának megőrzésére vonatkozik. A „célként kitűzött társadalmi állapot – a közjó – nem biológiai, vagy anyagi, tehát gazdasági eszmény, hanem az értékek összességét, az emberi méltóságot és életjogot garantáló társadalmi valóság. [...] Minden szociálpolitika, társadalomszemléletre és vallási felfogásra tekintet nélkül, közvetlenül a társadalom egységének megőrzésére, a társadalmi összműködés fejlesztésére, tartalmasságára törekszik. A természet feletti tények elismerésétől, a valóság mikénti látásától függ azonban, hogy minek látjuk a szociális valóságot, mit tekintünk a társadalmi egység és fejlődés eszményének, végül, hogy minő eljárásokat tartunk célszerűnek a vágyott társadalmi állapot megközelítése érdekében.” Kovrig: *Hogy életünk emberibb legyen*, 116-117.

A közjó gyakorlati vetülete a modern szociális államban a közszolgálat, a teremtő, alkotó munka feltételeinek megteremtése, a társadalom harmonikus működése – a szabadság, az érdekek szerinti társadalmi egyenlőség és a közhasznúság összeegyeztetése. Ennek megvalósítása érdekében Kovrig szerint az állam szükségszerűen avatkozik be a gazdaság működésébe, hogy biztosíthassa a „nemzeti munka” kibontakozásának lehetőségeit. Csak akkor lehet elkezdni a nemzeti munkarend kialakítását és a szociális reformok végrehajtását, ha ezek a feltételek adottak.¹³ A keresztény nemzet munkarendszerében ennek megfelelően „a munka az ember alkotó személyiségének kibontakozása a közjó érdekében. Az élethez való jogból következik minden munkaképes embernek munkára való joga, amely csak akkor valósulhat meg, ha a társadalom életében a jogok és kötelességek egyenarányban érvényesülnek. Munkaöröm szabadságot, magas értékű teljesítmény emberi méltóságot feltételez. Ez minden, mert egy keresztény társadalompolitika minden egyéb értékes tétele és módszere ebből a néhány egyszerű alapelvből következik.”¹⁴

Kovrig a nemzeti munkarend elvrendszeréből kiindulva fogalmazza meg a gyakorlati szociálpolitika feladatait. Véleménye szerint a hadigazdálkodásra való felkészülés jegyében elkerülhetetlen az államilag szervezett társadalom és a hivatásrendiség, ugyanakkor kiemeli, hogy az állam nem gyűrheti maga alá a társadalmat. Éppen a totális állam megvalósulásának elkerülése érdekében kell támogatni a hivatásrendi társadalomszervezést.¹⁵ Emiatt a kollektív szerződéseket össze kell egyeztetni az autonóm munkavégzéssel, valamint országos munkaközvetítő szolgálatot kell szervezni. Tulajdonképpen a munkanélküliek munkához való jogának és a munkaközvetítés modern igényeinek kell megfelelni.¹⁶ Következésképp Kovrig a munkanélküliség „produktív” megszüntetését részesíti előnyben, tehát önálló egzisztenciák megteremtésében és fenntartásában látja a munkanélküliség valódi megoldását. Ugyanis csak ezen a módon garantálható az egyén erkölcsi tartásának megőrzése, s a munkavállaló így járulhat hozzá leghatékonyabban a társadalmi harmónia, a közhasznúság, végső soron pedig a közjó fenntartásához. Mindazonáltal Kovrig sem tagadja, hogy a munkaviszonyt szükségképpen „szociálisabbá” kell alakítani. A fizetési szabadság kiterjesztését és a 8 órás munkaidő általános bevezetését nélkülözhetetlennek tartja, mivel a modern ipari társadalomban az igen gyakori monoton munkavégzéssel szemben a szabadidő növelése elengedhetetlen a megfelelő rekreációhoz.¹⁷ Ugyanakkor felhívja a figyelmet a szabadidő „nemzeti szervezésének” hasznosságára is, melynek során – a nemzeti kultúra ápolása, valamint az olcsó és igénytelen időtöltés elkerülése érdekében – a

13 Kovrig: *Korfordulón. Eszmék forrongása, új formák keresése az emberi együttélés mai válságában*, 222-254.

14 Kovrig: *Hogy életünk emberibb legyen*, 16-17.

15 A korporatív államreform tervében elsősorban az olasz, osztrák és portugál minták befolyásolták. Kovrig: *Korfordulón. Eszmék forrongása, új formák keresése az emberi együttélés mai válságában*, 164-180.

16 Kovrig azt is felvetette, hogy az állami munkaközvetítés bürokratikus elősegítése érdekében az OTI és a MABI adatait integrálni lehetne a munkaadói adattovábbítási rendszerbe, mivel a társadalombiztosítás eleve szükségessé teszi a dolgozók adatainak tárolását. Kovrig: *Hogy életünk emberibb legyen*, 29-37.

17 Szabó: *Kovrig Béla társadalomszemlélete és hivatásrendi törekvései*, 51-55.

nemzeti kultúrjavarokat közvetlenül el lehet juttatni az emberekhez.¹⁸ Ennek későbbi folyománya, hogy a Nemzeti Munkaközpont már 1942-ben egy kisebb bizottságot küldött a német és olasz intézmények tanulmányozása céljából. Ennek tapasztalatait felhasználva a GYOSZ 1942 júniusától megindította a „Gyári szabadidő szervezetek központja” működését.¹⁹

Kovrig a 8 órás munkaidő mögötti érvelését is a neotomista munkaetika alapján fejti ki. Eszerint ugyanis a törvényesen szabályozott munkaidő mellett garantálni kell a minimálbért is. Ellenkező esetben a versenyképesség, az örömelv és a kreativitás is csökkenni fog, hiszen az alulfizetett munka lélekölő tevékenységgé degradálódik. A kevesebb munkaidő növeli az elvégzett munka intenzitását és minőségét, s így pozitívabban hat a termelésre.²⁰ Kovrig szerint tehát meg kell találni a munkakedv, az öröm, az eredményesség, a hatékonyság és a termelés közötti összhangot, mivel a *bonitas*, azaz a vállalat piaci tekintélye, nagymértékben függ az előállított termék minőségén.²¹ A megfelelő bérek, a munkaidő és felmondási jog mellett pedig az élet egyéb kockázatai ellen Magyarországon már kiépült társadalombiztosítási rendszer további reformja, kiterjesztése szükséges, azonban mindig csak a gazdasági feltételeknek megfelelően, hogy a már elért színvonal folyamatosan biztosítható legyen.²²

Kovrig tehát a keresztény társadalomfilozófiából és munkaetikából bontja ki a munkavégzés és szociálpolitika összefüggéseit, melynek lényege, hogy Magyarországon egy lehetséges forradalmi átalakulás elkerülése érdekében – tehát a marxista ideológia által felkínált megoldás egyfajta alternatívájaként – totális, átfogó és szerves, akár gazdasági struktúrákat is érintő szociális reformra van szükség. Országosan fel kell mérni, hogy a vállalatok milyen szociális terheket képesek elviselni, s csak ezt követően lehet kijelölni a szociálpolitika gazdasági határait. Ugyanakkor nem „anyagelvű” tervgazdálkodásra van szükség, mely „megfullasztja a lelkes ember színes egyéniségének magasabbrendű törekvéseit, hanem éppen erőforrásokat adni a lelkes embernek”. A nemzeti erőforrások belső megosztásának arányosítása során Kovrig szerint az „érdemeseket” kell előnyben részesíteni: az erőforrások elsősorban a „lelkes ember” törekvéseit szolgálják. Ez a szociálpolitika tekintetében azt jelentette, hogy a szociálpolitikai forrásokat

18 Kovrig e tekintetben jórészt az olasz Dopolavoro („munka után”), a német Kraft durch Freude („életörömből erő”) és az osztrák Neues Leben („új élet”) mozgalmakat vette alapul, ugyanakkor hivatkozik az 1932-ben alapított amerikai National Recreation Associationra is. Ezeket fölhasználva javaslatot is tett a magyar „Erő-Derű-Egészség” mozgalom megindítására. Kovrig szerint ez a jövőben nélkülözhetetlen lesz, hogy az egyének élete a modernizáció és a fogyasztás egyre kiterjedtebb jelenségei miatt ne váljon sivárrá és igénytelenné. Kovrig: *Hogy életünk emberibb legyen*, 41-52.

19 Bikkal Dénes: *Magyar szociálpolitika. A dolgozó társadalom szociális védelme Magyarországon*. Budapest, Danubia Könyvkiadó, 1943, 74-76.

20 Az 1937. évi XXI. tc. valamint a 3000/1938. Ip. M. sz. rendelet heti 44 órában szabta meg a munkaidőt. A tervezett 40 órás munkahét – a fentiek értelmében – azonban Kovrig szerint csak törvényileg szabályozott bérrendszerrel együtt vezethető be. Kovrig: *Hogy életünk emberibb legyen*, 58-70.

21 A kieső munkaidőt ugyanakkor üzemi racionalizálással – új technológiák alkalmazása, átalakított munkafolyamatok, stb. – kell ellensúlyozni, amelynek sikere azonban jórészt a tőke elérhetőségén és jó felhasználásán múlik. Kovrig: *Korfordulón. Esmék forrongása, új formák keresése az emberi együttélés mai válságában*, 254-274.

22 „[...] a lerongyolódott szűkös magyar életben egytétova szociálpolitikailéppéssal már a rentabilitás sorompójánál vagyunk.” Kovrig: *Hogy életünk emberibb legyen*, 118.; Kovrig társadalombiztosítással kapcsolatos terveit az ezzel foglalkozó 4.1.1. fejezetben elemezzük.

nép- és családvédelmi szempontok alapján „produktívan” kell felhasználni. Eközben azonban érvényesíteni kell a szubszidiaritás elvét, azaz minden alapvető döntést a helyi viszonyok ismeretében az illetékes közszolgálatnak kell meghoznia.²³

Összességében tehát Kovrig Béla modern szociális államhoz kapcsolódó átfogó érvelésében – a társadalombiztosítás fejlődő területe mellett – a „produktív szociálpolitika” és az ehhez kapcsolódó munkaviszonyokat szabályozó javaslatok a hivatásrendi társadalom megszervezésének szükségszerűségével kapcsolódtak össze. A társadalmi harmónia és gazdasági hatékonyság egysége Kovrig gondolkodásában hosszú távon csak úgy lehet sikeres, ha a szociálpolitika erkölcsi nevelésen alapul. Továbbá a szociálpolitikának a család és nemzet „védelmét” kell ellátnia, azaz a társadalmilag „érdemeseket” kell szolgálnia, mert ők járulnak hozzá leginkább a nemzeti közhasznúsághoz és közjóhoz. Az ossztársadalmi reform révén tehát kialakul egy új, a modern viszonyokhoz alkalmazkodó, egyszersmind keresztény és nemzeti életformájú és mentalitású magyarság, mely gazdaságilag is nagyobb teljesítményekre képes. E gondolatok relevanciáját tükrözte a korban, hogy erre az elvrendszerre épült az Imrédy- s nagyobb mértékben a Teleki-kormány produktív szociálpolitikája is. Következésképp a korszakváltás már a század első felében bekövetkezett, amikor is a magyarországi jóléti állam alapjai megszülettek. A magyarországi szociálpolitika korfordulója azonban csak az 1930-as évek végén következett be. Ezt a háborút közvetlenül megelőző, domináns keresztény-konzervatív szociálpolitika alapvető fordulata is igazolja, amelynek eszmetörténeti vonzatát egyik fő képviselője, Kovrig Béla elképzelésein keresztül is tetten érhetjük.

23 A szubszidiaritás révén határolható leginkább körül a helyi szintű „produktivitás”. Kovrig: *Hogy életünk emberibb legyen*, 28., 118-120.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- BIKKAL DÉNES: *Magyar szociálpolitika. A dolgozó társadalom szociális védelme Magyarországon*. Budapest, Danubia Könyvkiadó, 1943.
- ESPING-ANDERSEN, GØSTA: Social Welfare Policy. In: Smelser, Neil J. – Baltes, Paul B. (eds.): *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. Amsterdam – New York, Elsevier, 2001, 14482.
- FLORA, PETER – ALBER, JENS: Modernization, Democratization, and the Development of Welfare States in Western Europe. In: Flora, Peter – Heidenheimer, Arnold J. (eds.): *The Development of Welfare States in Europe and America*. New Brunswick – London, Transaction Books, 1981, 37-48.
- FLORA, PETER – HEIDENHEIMER, ARNOLD J.: The Historical Core and Changing Boundaries of the Welfare State. In: uők (eds.): *The Development of Welfare States in Europe and America*. New Brunswick – London, Transaction Books, 1981.
- GARDINER, JULIET – WENBORN, NEIL (ed.): *The History Today Companion to British History*. London, Collins & Brown, 1995.
- GLENNERSTER, HOWARD: *British Social Policy. 1945 to the Present*. Oxford, Blackwell, 2007.
- KOVRIG BÉLA: *A magyar szociálpolitika igaza a liberális és szocialista eszmerendszerek küzdelmében*. Budapest, Munkaügyi Szemle Kiadványa, 8. szám, 1932.
- KOVRIG BÉLA: *Hogy életünk emberibb legyen*. Budapest, Nemzeti Könyvtár 28-29. sz., 1940.
- KOVRIG BÉLA: *Korfordulón. Eszmék forrongása, új formák keresése az emberi együttélés mai válságában*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1940.
- KOVRIG: Szociálpolitika és szociális reform. *Katolikus Szemle*, 48. évf. (1934), 1. szám, 21-27.
- RITTER, GERHARD: *Der Sozialstaat. Entstehung und Entwicklung im internationalen Vergleich*. München, Oldenbourg Verlag, 1991.
- SZABÓ LÁSZLÓ ISTVÁN: *Kovrig Béla társadalomszemlélete és hivatásrendi törekvései*. PhD disszertáció. Budapest, ELTE BTK, 2004.
- VOBRUBA, GEORG: Korszerűség, modernizáció, szociálpolitika. *Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat*, (1991) 6. szám, 3-4.
- TOMKA BÉLA: *A jóléti állam Magyarországon és Európában a 20. században*. Budapest, Corvina, 2008.
- TOMKA BÉLA: *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Budapest, Osiris Kiadó, 2009.

Kovrig Béla fontosabb szociálpolitikával kapcsolatos írásai:

A Beveridge-javaslat. Az angliai szociális átalakulás törvénye. *Nemzeti Újság*, 1943. március. 7. (1. rész).

A Beveridge-javaslat. Az angliai szociális átalakulás törvénye. *Nemzeti Újság*, 1943. március. 10. (2. rész).

A mai munkanélküliség problémája és orvoslása. Budapest, Magyar Királyi Állami Nyomda, 1924.

A magyar szociálpolitika igaza a liberális és szocialista eszmerendszerek küzdelmében. Budapest, Munkügyi Szemle Kiadványa, 8. szám, 1932.

A munka védelme a dunai államokban. Kolozsvár, Universitas Francisco-Josephina, 1944.

A szociális gondolat térfoglalása Magyarországon. *Munkügyi Szemle*, 12. évf. (1938), 1. szám, 1-10.

Az antiszociális áradattal szemben. Budapest, Athenaeum, 1930.

Gróf Teleki Pál. Magyar politikai gondolatok. (szerk. Kovrig Béla), Budapest, Nemzeti Könyvtár, 1941.

Hogy életünk emberibb legyen. Budapest, Nemzeti Könyvtár 28-29. sz., 1940.

Korfordulón. Eszmék forrongása, új formák keresése az emberi együttélés mai válságában. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1940.

Magyar társadalmpolitika (1920-1945). 1-2. kötet, New York, Kis Magyar Könyvtár, 1954.

Öregségi és rokkantsági biztosítás. (szerk. Kovrig Béla – Frisch Ferenc – Dréhr Imre). XIX. kötet, Magyar társadalmi biztosítás 3., Budapest, Munkügyi Szemle Kiadványa, 1928.

Szociálpolitika. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1936.

Szociálpolitika és szociális reform. *Katolikus Szemle*, 48. évf. (1934), 1. szám, 21-27.